

DOI No: <http://dx.doi.org/10.29228/Joh.44971>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 07.07.2020
Kabul Tarihi: 09.08.2020
On-line Yayın: 31.08.2020

Article Type: Research article
Submitted: 07.07.2020
Accepted: 09.08.2020
Published Online: 31.08.2020

Atıf Bilgisi / Reference Information

Kamiloğlu, R. (2020). Osmanlı Devletinde Türk Müziğine Katkıda Bulunan Bazı Ermeni Bestekâr ve Kanun Sanatçıları. *Journal of History School*, 47, 2862-2887.

**OSMANLI DEVLETİNDE TÜRK MÜZİĞİNE KATKIDA BULUNAN
BAZI ERMENİ BESTEKÂR VE KANUN SANATÇILARI**

Ramazan KAMİLOĞLU¹

Öz

Geniş coğrafyaya hâkim olan Osmanlı Devleti hükmettiği milletlerin kültürlerini yok etmemiş aksine desteklemiştir. Bu hoşgörü çerçevesinde kültürler birbirleriyle kaynaşmış ve zaman zaman değişik milletler Türk Kültürüne hizmet etmişlerdir. Bu milletlerin en önemlilerinden biriside Türklerle uzun süre birlikte yaşayan Ermenilerdir. Bu çalışmada Osmanlı sınırlarında hayatlarını sürdürmüş ve Türk Müziğine hizmet etmiş 11 Ermeni bestekârın hayatları betimlenmiştir. Bu bestekârlar eserlerini Türk Müziği formlarında ortaya koymuşlardır. Günümüzde icra edilen konserlerde de onların eserleri hala sevilerek çalınmakta, söylenmekte ve dinlenmektedir. Bu sanatçıların Türk Müziğine hem icrada hem eğitimde hem de yazılı kaynaklarında hizmetleri olmuştur. İncelenen Ermeni sanatçıları Osmanlı okullarında okumuşlar kendi müziklerinin yanı sıra Türk Müziği eğitimi de almışlardır. Eserlerinde Türk Müziğinin inceliklerine hâkim oldukları anlaşılmaktadır. Sanatçılarımız Osmanlının değişik coğrafyalarında bulunmuşlar ve Türk Müziğine katkıda bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Ermeni, Bestekâr, Osmanlı, Türk Musikisi, Ermeni Bestekâr.

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Müzik ve Tasarım Fakültesi, ramazan.kamiloglu@inonu.edu.tr, Orcid: 0000-0003-4855-1840.

Some Armenian Compounds and Kanun Artists Contributing to Turkish Music at the Ottoman State

Abstract

The Ottoman State, which dominates the vast geography, did not destroy the cultures of the nations it ruled, but rather supported them. Within the framework of this tolerance, cultures have fused with each other and from time to time different nations have served the Turkish Culture. One of the most important of these nations is the Armenians who lived with the Turks for a long time. In this study, we described the lives of 11 Armenian composers who lived in the Ottoman borders and served Turkish music. These composers put their works in the forms of Turkish music. Their works are still loved and played, sung and listened to in the concerts performed today. These artists have had services to Turkish music both in performance, in education and in written sources. The Armenian artists we worked with studied in Ottoman schools and studied Turkish music as well as their own music. It is understood that they have mastered the intricacies of Turkish music in their works. Our artists were in different geographies of the Ottoman Empire and contributed to Turkish music.

Keywords: Armenian, Composer, Ottoman, Turkish Music, Armenian Composer.

GİRİŞ

Bu çalışmada Osmanlı imparatorluğunda yaşayan ve Türk Müziği kültürüyle yetişen Ermeni musikişinasları incelenmiştir. Hayatları boyunca Türk Müziğine hizmet eden bu değerli sanatçılar sürekli olarak kendilerini yaşadıkları toplumdan soyutlamamış, kendilerini o toplumun bir parçası olarak görmüşler ve yaşamışlardır. Ermeniler azınlık olarak Osmanlıda sanatta kültürde zenaatta kısacası toplumun her kademesinde görebiliyordu. Bu çalışmada belirlenen 11 Ermeni bestekârın hayatları ve bazılarının öne çıkan eserleri incelenmiştir. Günümüzde hala ilgi ile dinlenen onlarca ermeni bestekârların bestelediği eserler vardır ve dinlenmeye de devam edilmektedir.

Bu bestekârların dışında da Türk Müziğine çok önemli katkı sağlayan Ermeni asıllı sanatçılar da vardır. Bunlardan birisi 1768 – 1839 yılları arasında İstanbul’da Yaşayan Hamparsum Limonciyandır. III. Sultan Selimin teşvikiyle Ermeni Alfabesini kullanarak oluşturduğu nota sistemi ile binlerce Türk Mûsikîsi eserini kaybolmaktan kurtarmıştır.² Tambur, keman icracısı ve hanende olduğu için çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bu çalışmada Kanun sanatçıları incelenmiş ancak farklı müzik aleti çalan Ermeni sanatçılar incelenmemiştir.

---

² Özalp M. N. Türk Mûsikîsi Tarihi, İstanbul, 2000, s. 368.

Yukarıda belirttiğimiz gibi Türk Müziğine katkı sağlayan oldukça fazla Ermeni sanatçılar vardır. Burada sadece kanun çalan sanatçıları inceledik. Türk Müziğine eğitim, öğretim, icra ve yayılmasına katkısı olan Ermeni Kanun sanatçıları kronolojik sırayla şöyle tespit edilmiştir. Ulaşabildiğimiz kadarı ile eserlerinden de birer örnek verilmiştir.

1. Afet Mısırlıyan

1850 yılında İstanbul'un Kumkapı semtinde dünyaya gelen Mısırlıyan'ın asıl adı Hapet'dir. Mızrabının kıvraklığı ve mızrabına hakim oluşuyla tanınan udi Apet'e, ud icrasındaki üstün yeteneğinden dolayı 'Afet' lakabı verilmiştir.

18 yaşında Mısır ailesi ile birlikte yerleşen Mısırlıyan udu Kahire'de öğrenmiş, daha önceleri kanun icra etmekteydi.³ Mısırdan dönüşünün ardından adı Mısırlıyan olarak anılmış, fasıllara katılmaya ve ud hocalığı yapmaya başlamıştır.⁴ 1905-1908 tarihleri arasında Saz ve Söz musiki dergisi yayınlayarak müzik yayınına katkı sağlamıştır. Bestekârın günümüze ulaşan bazı kaynaklarda 30⁵ bazı kaynaklarda da 38 bestesi vardır. Yıllarca Kemani Tatyos Efendi, Kemani Ağa ve Kemani Krikor Efendinin orkestraları ile çalışmıştır.

---

³ Bora, 2010 s. 13.

⁴ S. Yener, "Afet Mısırlıyan", <http://www.musikiklavuzu.net/?/blog/bestekarlar/afet-misirliyan-1847-1919>, (18.10.2018).

⁵ Özalp, age, 381

Osmanlı Devletinde Türk Müziğine Katkıda Bulunan Bazı Ermeni Bestekâr ve Kanun
Sanatçıları

Varlıklı ailelerin evlerine haftada iki gün derse giderek çok öğrenci yetiştirmiştir. Çalışkan ve uzun süre İstanbul piyasasında çalışan bestekârın derin bir mûsikî kültürünün olmadığı söylenmektedir⁶. Afet Efendi uşşak makamında bir peşrev bestelediğinde Zekai Dedenin bir tepki vermediği görülünce sebebi soruluyor. Zekai dede de “bir takım melodilerin yan yana getirilmesiyle peşrev bestelenemeyeceğini, buna bir hava denilebileceğini söylemiştir.⁷ Ancak dönemin güzel ve gözde orkestralarında çalıştığından dolayı iyi bir icracı olduğunu söyleyebiliriz.

Afet Mısırlıyan, 1922 yılına gelindiğinde İstanbul’da 72 yaşında yaşama gözlerini yummuştur.⁸ Aşağıda Uşşak makamında ki şarkısı örnek olarak verilmiştir.

---

⁶ Özalp, age, 381

⁷ Özalp, age, 381

⁸ Bora, 2010 s. 14.

TRT- 3984

UŞSAK SARKI

Usûl: Cürca

Udi Afet Musıryan

Ev li Lik ba şa be Lâ bir bü yük var
 bir kü gük bir kü gük — SAZ —
 Şa şır dım ben n'ey le yim bü yük den gü
 Her-i ki si ve fâ lı bi ri ö bü
 zel kü gük Şa şır dım ben n'ey le yim
 rün den şık Her-i ki si ve fâ lı
 bü yük den gü zel kü gük öl me den baş
 bi ri ö bü rün den şık
 ka gâ re bul ma dım ben bi ri cik

Evlilik başa belâ bir büyük var bir küçük
 Şafırdım ben n'eyleyim büyükden güzel küçük
 Ölmeden başka çâre bulmadım ben biricik
 Her ikisi vefâlı biri öbüründen şık

ikisini bir günde kendime bend eyledim
 Biri gül biri gonca kimseye göstermedim
 Bana ölüm yaklaştı ölsek beraber dedim
 Her ikisi vefâlı biri öbüründen şık

Df. 184-27/301

Muallim İsmail Hakkı Beyin TRT. doki
 koleksiyonundan yazıldı.

G. SCHIRMERS

No 55-10 Staves

CÜNEYD KOSAL

C. Üneyd Kosal

2. Kemani Sarkis Efendi (Suciyan)

Babası Üsküdarlı kemençeci Onnik Efendi Suciyan, annesi EvdoksiMadatyan olan Kemani Sarkis, 18 Eylül 1855 de İstanbul'un Beşiktaş semtinde dünyaya geldi. Musiki eğitimine ailede başlayan Sarkis Efendi, Kemani Aliksan Ağa'dan özel musiki dersleri almıştır. 1921 yılında eşi LusiYeramyan ile birlikte Paris'e yerleşmişlerdir.⁹

2000'li yıllara kadar 30 civarında bestesi olduğu tahmin edilen Sarkis Efendi'nin son yıllarda saklı kalmış 100 adet eseri daha gün yüzüne çıkmıştır. En meşhur bestelerine örnek olarak 'Darıldın mı gülüm bana, bakmıyorsun hiç bu yana', 'Kimseye etmem şikayet' adlı eserleri gösterilebilir. Kemani Sarkis Efendi, 12 Aralık 1943'te Paris'teki evinde yaşama gözlerini yummuştur.¹⁰

Aşağıda çok çalınan ve dinlenen eserlerinden birisi olan nihavent makamındaki “Kimseye Etmem Şikayet” adlı şarkısının notasını ve sözlerini örnek olarak veriyoruz.

---

⁹Suciyan, Talin, Kemani Sarkis Efendi Suciyan Hayatı ve Eserleri, (1.Baskı), Aras Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 1.

¹⁰a.g.e 1.

NIHÂVEND ŞARKI

Kimseye etmem şikâyet

Kemanî Serkis Efendî

Curcuna

ARANAĞME

Kim se ye et mem şî kâ yet

ağ la rım ben ha li me (SAZ) (SAZ)

Tit re rim mûc rim gi bi

bak dık ca is tik ba li me

(SAZ) ba li me (SAZ)

Per de i zul met çe kil

miş kor ka rım ik ba li me (SAZ)

ba li me (SAZ)

Kimseye etmem şikâyet ağlarım ben hâlîme
Titrerim mücrim gibi baktıkca istikbâlîme
Perde-i zûlmet çekilmiş korkarım ikbâlîme
Titrerim mücrim gibi baktıkca istikbâlîme

3. Tatyos Efendi (Kemani ve Kanuni)

1858 yılında İstanbul'un Ortaköy semtinde dünyaya gelen Tatyos Efendi, Klasik Osmanlı Müziği'nin en önemli Ermeni bestekârlarından biri olma özelliğini taşıyor. Ortaköy Ermeni Kilisesi Mugannilerinden Manokyan'ın oğlu olan Tatyos Efendi'nin asıl adı, Tateos Enkserciyan'dır. Ortaköy Ermeni İlkokulu'nu bitirdikten sonra bir çilingirin yanında çırak olarak çalışan Tatyos Efendi, müziğe olan aşırı düşkünlüğünden kaynakları işi bırakmış ve biriktirmiş olduğu parayla

kendisine ikinci el bir kanun satın alarak dayısı Movzes Papazyan'dan ilk kanun derslerini almaya başlamıştır. Bir süre amatör topluluklarda kanun icra eden Tatyos Efendi, daha sonra kanun çalmayı bırakıp kemana geçmiş ve Ama Sebuğ'dan keman dersleri almıştır. Ayriyeten Asdik ve Civan kardeşlerden dersler alarak musiki bilgisini arttırıp pekçok fasıl icra etmiştir. Fasıl müziğinde bir çok önemli besteye sahip olan Tatyos Efendi, iyi bir bestekâr olmasına karşın sazandeliğinin çokta iyi olmadığı söylenir.¹¹

Tatyos Efendi yaşamının son yıllarında yoksulluk ve yalnızlık içinde yaşamış ve içkiye olan düşkünlüğü yüzünden 'kara sarılık' diye adlandırılan karaciğer sirozuna yakalanmış, 13 Mart 1915'te yani 55 yaşında yaşama gözlerini yummuştur. Vefalı dostlarından biri olan Ahmet Rasim Bey, sözlerini de kendisinin yazdığı uşşak makamındaki Beste'nin Tatyos Efendi'nin 'ömrünün hasılası' olduğu tabirini kullanıyor.¹² İşte o çok bilinen bestenin notası ve sözleri:

¹¹ Bora, 2010 s. 237.

¹²a.g.e 242.

4530

UŞŞAK SARKI
GAM-ZEDEYİM DEVA BULMAM (KESİK KEREM)

Sofyan

Beste: TATYOS EFENDİ

ARANAĞMESİ

Hey hey Hey Hey Hey Hey (SAZ — — SAZ — — SAZ)

Gam-ze-de-yim de-va bul-mam yor Ga-ri-bim bir
E-lem be-ni terk mi-mi-yor Hiç de-fa-sı-

1. yu-va bul-mam yu-va bul-mam Ka-de-rim-dir
la-ver-mi-yor la-ver-mi-yor Ni-ha-yet-siz

2. hep çek-ti-ren İn-le-rim hiç re-ha bul-mam
bu ta-ki-be Doğ-ru-su ta-kat yet-mi-yor D.C.

Gam-zedeyim deva bulmam
Garibim bir yuva bulmam
Kaderimdir hep çektiren
İlerim hiç reha bulmam

Elem beni terk etmiyor
Hiç de fasıla vermiyor
Nihayetsiz bu takibe
Doğrusu takat yetmiyor

GAM-ZEDE: Gamlı; Tasalı
DEVA: Çare
GARİB: Kimsesiz; Zavallı
REHA: Kurtulma; Kurtuluş
ELEM: Acı; Sızı; Dert;
Maddi ve manevi ızdırıp
FASLA: Ara
NİHAYET: Son
TAKİB: Kovalama; Gütre
TAKAT: Güç; Kuvvet

Yusuf Kaplan
YURDAKUL
08/05/1998

4. Krikor Mehteryan

1866 yılında İstanbul'un Kumkapı semtinde dünyaya geldi. Küçük yaşta patrikhane Kilisesi'nin Başbuğ annesi Nigogos Taşçıyan'dan ders almış ve Taşçıyan'ın ölümünden sonra Krikor Mehteran bu göreve atanmıştır. 20 yaşından itibaren 38 yıl boyunca Patrikhane Kilisesinde baş mugannilik görevini yerine getirmiştir.¹³ Baş mugannilik görevi boyunca Ermeni Kilise Müziği eserleri icra etmiş ve çok sayıda öğrenci yetiştirmiştir.¹⁴

Klasik Osmanlı Müziği ile de ilgilenen Mehteryan, kanun çalmayı öğrenmiş ve bu alanda birkaç bestesi de olmuştur.¹⁵ Geçimini çeşitli müzik topluluklarında kanun icra ederek ve müzik dersleri vererek sağlamıştır. 38 adet eseri Hampartzum Notası ile notaya alınmış fakat birçoğunun hatalı olduğu belirlenmiştir.¹⁶ Bunların nedeni nota sistemlerinin kullanıldığından kaynaklandığını söyleyebiliriz. Çünkü Osmanlıda ebce notasının değişik versiyonları, hamparsum ve batı notaları kullanılmıştır. Krikor Mehteryan, Batı Müziğini de öğrenmiş ve 1906 yılında ilk çok sesli olan Kudas-i Şerif ayinini yönetmiştir. Birçok başmugannilik görevi yapan talebeler yetiştirmiş ve ölümüne kadar Kahire'deki Ermeni Kilisesinde başmugannilik görevini yerine getiren Mehteryan, 1937 yılında yaşama gözlerini yummuştur.¹⁷

---

¹³ Bora, Emine, Klasik Osmanlı Müziğinde Ermeni Bestekârlar, (1. baskı), Kültür yayınları, İstanbul 2010, s. 133

¹⁴ Kerovpyan ve Yılmaz, 2010, s. 48.

¹⁵ a.g.e 48.

¹⁶ Bora, 2010 s. 134.

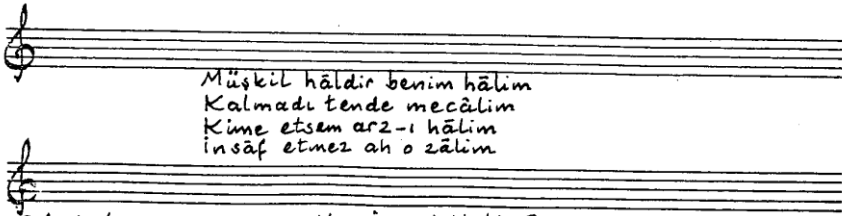
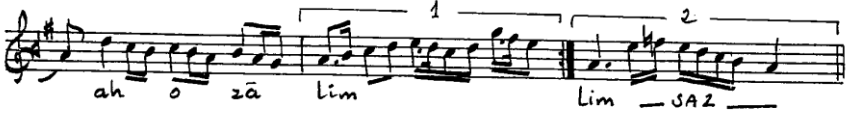
¹⁷ Kerovpyan ve Yılmaz, 2010, s. 48.

TAT-7810

HÜSEYİNİ ŞARKI

Usul: Düyek

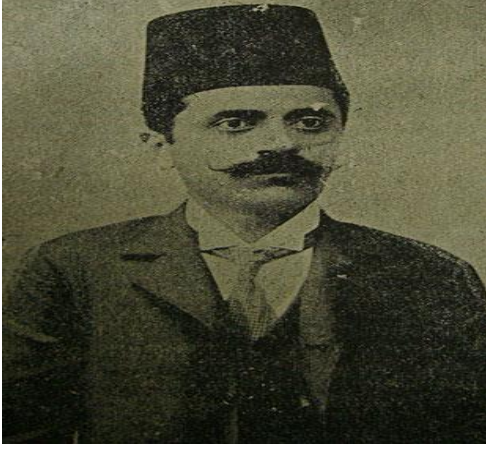
Kârânî Kırkor Mehteryan

Df. 30/343

Muallim İsmail Hakkı Beyin T.R.T. deki koleksiyonundan yazıldı.

5. Karnik Garmiryan

5 Nisan 1872'de İstanbul'un Beyoğlu semtinde dünyaya gelen Garmiryan'ın annesinin adı Amber, babasının adı Krikor idi. Garmiryan soyadını baba tarafından köklerinin Kayseri'nin Germir köyüne uzanması sebebiyle almıştır.¹⁸ İlköğrenimi sırasında kilise korolarına giden Garmiryan, aynı zamanda kemençe ve kanun icra etmekteydi. 1887'de İstanbul Karaköy'de öğrenime açılmış olan Getronagan Lisesi'ne giren Garmiryan, maddi imkânsızlık

nedeniyle öğrenimini tamamlayamayıp 1891'de okuldan ayrılmıştır.¹⁹

Muhasebecilik ve kâtiplik gibi işlerde çalışan Garmiryan, hayatı boyunca müzikle ilgilenmekten vazgeçmedi. Peşrev, saz semaisi, şarkı gibi birçok forumda 135 eser besteleyen Garmiryan, başka bestekârların eserlerini, Ermeni Kilisesine ait ilahileri ve Bimen Şen'in birçok eserini notaya almış ve böylelikle önemli bir arşiv yaratmıştır. Amansız bir hastalığa yakalanan Garmiryan, iki yıl süren bir hastalık döneminin ardından 13 Eylül 1947'de hayata gözlerini yummuştur.

¹⁸Garmiryan, Ara, Bestekâr KarnikGarmiryan Hayatı ve Eserleri, (1.Baskı), Aras Yayıncılık, İstanbul 2004, s. 1.

¹⁹ Bora, 2010 s. 117.

6. Bimen Şen

1873 yılında Gaspar Dergazaryan adlı Ermeni asıllı bir din adamının dördüncü çocuğu olarak Bursa'da hayata gözlerini açmıştır. Güzel sesi sebebiyle küçük yaştan itibaren kilisede ilahi okumaya başlayan en kısa sürede namlu duyulan Bimen Dergazaryan'ın bu etkileyici icrasını Müslüman Türklerden de sıklıkla dinlemeye gelenler vardı ve Hacı Arif Bey de bunlardan bir tanesiydi. Hacı Arif Bey, Bimen Dergazaryan'ın sesini dinleme vesilesiyle Bursa'ya gelmiş, onun sesinin çok beğenmiş, musikiyi öğrenmesini istemiş

ve bunun da yolunun İstanbul'dan geçtiğini söylemiştir. Fakat bu durumu istemeyen ailesi Dergazaryan'ın gitmesine şiddetle karşı çıkmıştır. Bu duruma 3 yıl dayanabilen Dergazaryan 14 yaşına geldiğinde üzerinde az miktar parayla İstanbul'a gitmiş, ancak cebindeki para henüz hiçbir aşama kaydedemeden tükenmiştir. Bu durum karşısında tekrar kilisede ilahi okuyarak yaşamını sürdürmek zorunda kalmıştır. Kiliseye ibadet etmeye gelen zengin bir Ermeni Dergazaryan'ın sesini Çok beğenmiş, onu himayesine almış ve yanında çalışmak üzere ona kâtiplik görevini vermiştir. Böylelikle maddi durumunun düzelmesi ile birlikte, hem iş çevrelerini tanıma, hem sarraflık yapma, hem de musiki topluluklarının bulunduğu çevrelere gidebilmeye başlamıştır.²⁰

Dönemin ünlü bestekâr ve müzisyenleri olan Kanuni Hacı Arif Bey, Şevki Bey, Rahmi Bey, Neyzen Aziz Dede, Hacı Kirami Efendi, Tamburi Cemil Bey, Hanende Nedim Bey ve özellikle de Hacı Arif Bey'i dinleyerek musikide olgunlaşması hız kazanmıştır. Hacı Arif Bey'in etkisinde oldukça fazla kalmasına rağmen hiçbir zaman taklitçisi olmamıştır. Hacı Arif Bey ile başlayan şarkı formunun en usta temsilcilerinden biri olarak, özellikle de Türk Fasıl Musikisinin gelişmesinde çok büyük katkıları olmuştur. Türk Mûsikîsine katmış olduğu, değişik form ve usullerde 600'e yakın eser bulunmaktadır.²¹

Atatürk'ün çok beğendiği ve zaman zaman Dolmabahçe Sarayı'na çağırarak dinlediği sanatçılardan biri olan Bimen Dergazaryan'ın soyadı,

²⁰Bimen Şen, (1.Baskı), Engürü Türk Müziği Derneği, Ankara 2004, s. 6.

²¹a.g.e 6.

Osmanlı Devletinde Türk Müziğine Katkıda Bulunan Bazı Ermeni Bestekâr ve Kanun
Sanatçıları

“Yüzüm şen, hatıram şen, meclisim şen, mevkiim gülşen” adlı kürdilihicazkâr bestesinin çok beğenilmesi üzerine 'Şen' olarak değiştirilmiştir.²²

Bimen Şen 26 Ağustos 1943 tarihinde yaşama gözlerini yummuş, naaşı içerisinde çok önemli sanatçıların da bulunduğu kalabalık bir topluluk tarafından Feriköy Ermeni Mezarlığı'na defnedilmiştir.²³ Aşağıda eserlerinden “ Yüzüm şen, hatıram şen, meclisim şen, mevkiim gülşen” adlı kürdilihicazkâr bestesinin notasını örnek olarak verdik.

---

²²a.g.e 7.

²³a.g.e 7

Ramazan KAMILOĞLU

KURDİLİHİCAZKÂR ŞARKI

Uygul: Cürüma (TÜZÜN ŞEN NÂTIRAN ŞEN MECLİSİN ŞEN MEVKİİN GÜLŞEN) DESTE: BİLİR ŞEN

YÜ ZÜN ŞEN HÂ TI RAN ŞEN NEC Lİ SİN ŞEN

MEV Kİ İN GÜL ŞEN(Sas.....) YÜ ZÜN ŞEN

HÂ TI RAN ŞEN NEC Lİ SİN ŞEN MEV Kİ İN GÜL

ŞEN(Sas.....)Mİ LİM ŞEN HEM RE VİR ŞEN

HEM SE RİM ŞEN HEM DE MİN RU ŞEN (Sas.....)

....)Dİ LİM ŞEN HEM RE VİR ŞEN HEM SE RİM ŞEN

HEM DE MİN RU ŞEN(Sas.....) MA SİL ŞEN OL

MA SİN GÖN LÜM RU MEZ Mİ İY Şİ İŞ EST

TE (Sas.....)MA SİL ŞEN OL MA SİN GÖN LÜM

BU MEZ Mİ İY Şİ İŞ EST

Osmanlı Devletinde Türk Müziğine Katkıda Bulunan Bazı Ermeni Bestekâr ve Kanun
Sanatçıları

TE (Sa.....) İ ÇEM ŞEM SÖY LE YEM ŞEM
DİN LE YEM ŞEM YA HÜ AĞ YAR
ŞEM (Sa.....) İ ÇEM ŞEM SÖY LE YEM ŞEM
DİN LE YEM ŞEM YA HÜ AĞ YAR ŞEM
A R A N A Ö N E.....

YÜZÜM ŞEM HÂTIRAN ŞEM MECLİSİN ŞEM MEVLİN GÜŞEM
DİLİM ŞEM HEMERİN ŞEM HEMERİN ŞEM MEVLİN RÜŞEM
MÂSİL ŞEM OLMASIN GÜDÜN BU BEZMİ İYŞÜ İŞETTE
İÇEM ŞEM SÖYLEYER ŞEM DİLMİYER ŞEM YARU AĞYAR ŞEM

7. Mihran Kavukciyan

1882 yılında dünyaya gelen ve 'Muallim Mihran' olarak tanınan MihranKavukciyan, piyano ve kanun icra etmekteydi. Bu iki enstruman üzerine dersler de veren Kavukciyan aynı zamanda saz imalatçılığı yapmaktaydı. 'Osmanlı Müziği'nde Ermeni Bestekârlar' adlı bir de makalesi bulunan Kavukciyan, 1931 yılında yaşama gözlerini yummuştur.²⁴

8. Nubar (Tekyay) Efendi

Udî Arşak Efendinin oğlu olan bestekâr 1885 yılında İstanbul'da dünyaya gelmiştir. Müziğe armonika icra ederek başlamıştır. İlk müzik derslerini altı yaşında babasından almaya başlamıştır. Öyle gayretliydi ki kısa zaman içerisinde babasının da bulunduğu topluluklarda keman çalmaya başladı. Keman eğitimini batı teknikleriyle almasına rağmen bu teknikleri Türk Müziğine ustaca uygulamıştır. Daha genç yaşlarında Müzik piyasasında dikkatleri üzerine çekmiştir. İlk İstanbul Radyosunda çalıştı. Bir ara Paris'e giderek batı Müziğini yakından tanıma imkânı bulmuştur. Atatürk Nubar Tekyay'ı beğenerek dinlerdi. Arzu ettiği zaman huzuruna çağırırdı. Sanatçı aynı zamanda iyi bir okuyucuydu. Anadolu turnelerine katılarak sazını ve sesini geniş kitlelere duyurmuştur.²⁵ Âmâ Ali'den musiki ve kanun dersleri alan Nubar Efendi, piyasadaki müzik

---

²⁴ Bora, 2010 s. 159.

²⁵ Özalp, a.g.e, s, 403

Osmanlı Devletinde Türk Müziğine Katkıda Bulunan Bazı Ermeni Bestekâr ve Kanun Sanatçıları

topluluklarında kanun da icra etmiştir. 1920 yılında Bağdat'a yerleşmiş, Kahire ve Beyrut'ta kanun icra etmiş aynı zamanda Halep'te gazino sahibi olmuştur. 1954 yılında 69 yaşına geldiğinde Halep'te yaşama gözlerini yummuştur.²⁶

124

Canlı HİCAZ ŞARKI SŞ: Mustafa N. İrmaç
Müzik : Mubet Tekay

Ağ - la - mığ gül - müğ ce - fa - ya
dur - ma - dan yan - mığ gö - nül
Her gü - sel rü - ya - ya kan - mığ
Bi ve - fa el - ler - de kal - mığ
ya - ra al - dan - mığ gö - nül
sâ - de hic - ran - mığ gö - nül
Ba - sı gün . sev - mığ se - vil - mığ
ba - sı kıs - kan - mığ gö - nül
Ba - sı gün sev - mığ se - vil - mığ
ba - sı kıs - kan - mığ gö - nül
A.N.

Ağlamış, gülümüş, cefaya durmadan yanmış gönül
Her güzel rüyaya kanmış, yüre aldemiş gönül
Bazı gün sevmiş, sevilmiş, bazı kıskanmış gönül
Bivafa ellerde kalmış, sâde hicranmış gönül

Beste t: 1931

²⁶ Bora, a.g.e 179.

9. Artaki Candan

Artaki Candan o zamanlar Türkiye sınırları içerisinde yer alan Selanik'te 1885 yılında dünyaya geldi. Liseyi Selanik'te okuyan Candan, İstanbul Tıbbiyesini kazanıp iki yıl okuduktan sonra, içindeki müzik aşkından dolayı tıbbiyei bırakmış ve piyasada kanun icra etmeye başlamıştır. Müziğe başladıktan sonra ailesinin Selanik'e dönmesine rağmen Candan İstanbul'da kalmıştır. Çok sıkıntılı günler geçirmesinin ardından, profesyonel kanun icra etmeye başladıktan sonra Selanikli Ahmet Efendi ile çalışmaya başlamıştır.²⁷

Tavır, üslubu ve kendinden emin bir sanatkâr kişiliğiyle Candan, sazına hâkim bir icracıydı. Piyasada çalışmasına rağmen piyasa tavrı denen icrayı sevmez müziğe yeni başlayanları bu konuda uyarırdı. Samimi tavrı sebebiyle soyadı kanunu çıktıktan sonra asıl soyismi olan Terziyan'ı bırakıp, Candan soy ismini almıştır.²⁸ Artaki Candan 30 Ocak 1948 yılında, yani 63 yaşına geldiğinde İstanbul'da mesane kanseri sebebi ile sebebiyle hayata gözlerini yummuştur.²⁹

Uzun süre İstanbul Belediye Konservatuarı icra heyetinde çalışmıştır. "Sahibinin Sesi" Plak Şirketinde önceleri sazende olarak daha sonra müdür olarak görev yaptığı yıllarda Türk Müziği eserlerinin kayıt altına alınmasını sağlamıştır. Çok sayıdaki eserlerini fasıl mûsikisine uygun olarak bestelemiştir. Yaşadığı zamanın duygularını çok güzel yansıtmıştır. Eserlerinin icrası kolay değildir, biraz ustalık istemektedir.³⁰ Sanatçının günümüze kadar gelen çeşitli formlarda bestelediği 50 kadar eseri bilinmektedir.³¹ Peşrev ve saz semaisi formundaki eserleri bestelemeye her bestekârın donanımı yermemektedir. Bestekârimızın çeşitli formlarda eser bestelemesi Türk Müziğine olan hâkimiyetini göstermektedir. Aşağıda Bayati Peşrevinin notasını örnek eser olarak veriyoruz

²⁷ S. Yener, "Artaki Candan", <http://www.musikiklavuzu.net/?/blog/bestekârlar/artaki-candan-1885-1948>, (17.10.2018).

²⁸ Bora, 2010 s. 36.

²⁹ Yener S. (17.10.2014)

³⁰ Ak, A.Ş., Tütük Mûsikîsi Tarihi, Ankara 2014, s. 329

³¹ 25 Özalp, age, s. 398

Osmanlı Devletinde Türk Müziğine Katkıda Bulunan Bazı Ermeni Bestekâr ve Kanun
Sanatçıları

BAYÂTÎ PEŞREVÎ

USÛLÜ : Düyek
♩ = 120

MÜZİK : Artaki C ANDAN

TESLİM

2. HÂNE

SON

Ramazan KAMILOĞLU

The musical score consists of ten staves of music, all in treble clef. The key signature has one sharp (F#) and one flat (Bb). The time signature is not explicitly shown but appears to be 4/4 based on the note values. The music is characterized by intricate melodic lines with many sixteenth and thirty-second notes, often beamed together. There are several ornaments, specifically mordents, placed over various notes. The score is divided into two sections: the first section is labeled "3. HÂNE" and the second is labeled "4. HÂNE". The first section spans from the third staff to the eighth staff, and the second section spans from the ninth staff to the tenth staff. The score ends with a double bar line and a repeat sign.

3. HÂNE

4. HÂNE

Osmanlı Devletinde Türk Müziğine Katkıda Bulunan Bazı Ermeni Bestekâr ve Kanun Sanatçıları

10. Garbis Efendi

İstanbul'un Beşiktaş semtinde dünyaya gelen Garbis Efendi piyasada, kanun, tanbur ve keman icra etmekteydi. Boyundan dolayı “Uzunyan” lakabını da alan Garbis Efendi on civarında eser bestelemiştir. 1925 yılında yaşam gözlerini yummuştur.³² Aşağıda suzidil makamındaki “Sana Ben Arzı Muhabbet Ediyorken” isimli şarkısının notasını verdik.

³² Bora, 2010 s. 89.

9 1 2 4

SUZİDİL ŞARKI

Sana ben arxı mahabbet ediyorken

Aksak
(♩ = 112)

GARBİS EF.

SANA BEN AR - ZI NA - HAB - BET E Dİ -

YOR - KEN GÜ - ZE - LİM (SAZ ..... GÜ - ZE -

LİM (SAZ ..... YALI - NIZ AŞ - KI - MI

I - LAN İ Dİ KAS - DİM E - ME -

LİM (SAZ E - ME - LİM (SAZ ..... YALI - NIZ MER -

HA MET İN - SAF İ - Dİ NEP İS - TE - Dİ -

GİM (SAZ ..... TE - Dİ - GİM (SAZ ..... SENİ SEV MEK -

DE KA - BA - HAT İ SE SÖY - LE

Bİ - LE - YİM Bİ - LE - YİM

Cür (♩ = 200)
Bİ - LE - YİM CÜR - MÜ MÜ İK - RA - RI KU - SUR E - DE - YİM

Osmanlı Devletinde Türk Müziğine Katkıda Bulunan Bazı Ermeni Bestekâr ve Kanun
Sanatçıları

9 1 2 3

Bİ-LE-YİM CÜR- NÜ MÜ İK- RA- RI KU- SAK- LE- YE- YİM

(SAZ... AŞKI- MI KEN- Dİ E- LİM- LE SANA KURBAN

Aksak

E- DE- YİM (SAZ... AH AŞKI- MI KEN-

Dİ E- LİM- LE SANA KUR- BAN

E- DE YİM (SAZ... E- DE- YİM

KODA

9

SANA BEN ARZI MAHABBET EDİYORKEN GÜZELİM
YALNIZ AŞKIMI İLAN İDİ KASIM EMELİM
YALNIZ MERHAMET İNSÂF İDİ HEP İSTEDİĞİM
BENİ SEYMEKDE KABAHAT İSE SÖYLE BİLEYİM
BİLEYİM CÜRMÜNÜ İKRÂRİ KUSUR EYLEYEVİM
AŞKIMI KENDİ ELİMLE SANA KURBAN EDEYİM

CANYO MÜDÜRLÜĞÜ
KÜTÜPHANESİ

11. Kanunî Vital (Vitalî) Efendi

Ermeni asıllı olan bu kanun sanatçısının doğum tarihi bilinmemektedir. İstanbul'da Posta –Telgraf idaresinde memur olarak çalıştı. Yaklaşık tahminlere göre 1930-1935 yılları arasında öldü. Uzunca bir zaman İstanbul'da müzik piyasasında çalışmıştır. Amacı sanatçı yetiştirmek ve Türk Musikisi icra etmek olan Darut-talim-i Mûsikî'nin hem icra heyetinde hem de öğretici kadrosunda görev aldı. Hasan Ferit Alnarın ve İsmail Safa Olcayın yetişmesini sağlamıştır. Birkaç şarkı bestelediği bilinmektedir.³³ Ancak eserlerinin notalarına ulaşamadı.

SONUÇ

Bu çalışmamızda incelediğimiz on ermeni bestekâr da müzikal olarak çalışma formlarında tamamen Türk Müziği formlarını kullanmışlardır. Çalışmalarında gördüğümüz kadarıyla aldıkları müzik eğitimi tamamen Türk Müziği olduğunu görmekteyiz. Makamsal olarak Türk Müziği makamlarına hâkim durumdalar. Birlik ve dirlik içerisinde yaşamayı isteyen bütün azınlıklara Türk eğitim kurumları ve bütün imkânlar verilmiştir. Yukarıdaki gördüğümüz bestekârlar da Ermeni olmalarına rağmen Türk kültürüne hizmet etmişlerdir. Türk Milleti de kendi kültürlerine hizmet eden bu bestekârları kendilerinden farklı görmemiş, sahiplenmişlerdir. Eserlerini her zaman keyifle icra etmiş ve dinlemişlerdir. Başka bir çalışmayla bu sanatçıların eserlerini bir araya getirerek

---

³³ Özalp, age, s. 394

Osmanlı Devletinde Türk Müziğine Katkıda Bulunan Bazı Ermeni Bestekâr ve Kanun
Sanatçıları

yayınlanması müziğimize katkı sağlaması açısından gerekli ve önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca başka azınlıklarda da Türk kültürüne hizmet edenler vardır. Başka çalışmalarla bu sanatkârlar ve Bestekârlar da ortaya çıkarılmalıdır.

KAYNAKÇA / REFERENCES

- Ak, A. Ş. (2014). *Türk Mûsikîsi Tarihi*. Üçüncü baskı.
- Bimen, Ş. (2004). *Engürü Türk Müziği Derneği*.
- Bora, E. (2010). *Klasik Osmanlı Müziğinde Ermeni Bestekârlar*. Birinci baskı, Kültür yayınları.
- Garmiryan, A. (2004). *Karnik Garmiryan Hayatı ve Eserleri*. Birinci baskı, Aras yayıncılık.
- Kerovpyan, A. & Yılmaz, A. (2010). *Klasik Osmanlı Müziği ve Ermeniler*. Birinci baskı, Kültür yayınları.
- Özalp M. (2000). *Nazmi Türk Musikisi Tarihi*.
- Songur, S. (1999). *Ermeni Asıllı Bestekâr ve İcracılarımızın Hayatları, Musikimizdeki Yeri ve Etkileri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yener, S. (2016). *Afet Mısırlıyan*. <http://www.musikiklavuzu.net/?/blog/bestekarlar/afet-misirliyan-1847-1919>, Erişim tarihi: 18.10.2018.
- Suciyan, T. (2012). *Kemani Sarkis Efendi Suciyan Hayatı ve Eserleri*. Birinci baskı, Aras yayıncılık.